

praxe byla jiná. Společně s vedením sociální demokracie PRÁVO LIDU tvrdošíjně odmítalo každou akci, v níž by reformistické strany měly společně s komunisty vystoupit na obranu demokracie a republiky.

Jedním z mnoha dokladů byla opět zamítavá odpověď na konkrétní, propracovaný návrh KSČ z března 1936: „...*Prozkoumavše věcně a naprosto objektivně vaši nabídku na uspořádání společných všedělnických projevů prohlašujeme, že odmítáme jakýkoli společný postup s vaší stranou, která při stále se měnící linii vaší taktiky a při nejasné politice vaší strany neskýtá jistotu, že by akce společně s vámi konané mohly dělnické třídě prospěti...* Za výkonný výbor Čs. sociálně demokratické strany dělnické Hampl a Dundr“ (PL z 1. dubna 1936). Když se pak v druhé polovině května 1936 sešla exekutiva Socialistické internacionály, aby projednala návrh Kominterny na jednotný postup v boji proti fašismu, byli to právě českoslovenští sociální demokraté, Fr. Soukup a zejména šéfredaktor PRÁVA LIDU Jos. Stivín, kteří nemalou měrou přispěli k odmítnutí nabídky Kominterny.

PRÁVO LIDU, ve 30. letech již zkušený politický orgán sociální demokracie, se nestalo tribunou členské základny strany. Bylo skutečně jen propagandistickým nástrojem jejích pravicových představitelů, vedeným k utlumení radikálních tendencí ve straně i mimo ni a zvláště lží, snůškou polopravd a pomluv k nevybíravému boji proti revoluci, proletářské politice KSČ. Za zdánlivě humánními sociálními programy ve prospěch dělnické třídy, za imaginárním bojem s kapitalismem, za velkými slovy o obraně demokracie a republiky skrývalo PRÁVO LIDU spekulativní kolaboraci s buržoazií, motivovanou omezenými, osobními zájmy jednotlivců.

Čs. strana národně socialistická

V roce 1897 byla založena Česká strana národně sociální,¹³⁴⁾ jejímž zakladatelem byl Václav Klobáček, v té době redaktor NÁRODNÍCH LISTŮ. Už tento fakt nasvědčoval tomu, že strana vznikla z iniciativy buržoazie a odpovídal tomu také její program: pod hesly o vlastenectví a s nálepkou socialismu bojovat proti sociální demokracii.

Po vzniku samostatného Československa, zvláště když se jejím členem a od roku 1926 vedoucím představitelem¹³⁵⁾ stal dr. Edvard Beneš, byla oporou

¹³⁴⁾ V dubnu 1911 přijala název Československá strana socialistická, v letech 1918—1926 Československá strana socialistická, potom do r. 1938 Čs. strana národně socialistická.

¹³⁵⁾ Ve 20. letech docházelo ve straně k vnitřnímu třbení. Někdejší představitelé anarchistického hnutí, kteří do ní po vzniku ČSR vstoupili (Th. Bartošek, dr. B. Vrbenský, V. Borek, L. Landová-Štychová), brzy neshodli s vedením strany, což se mj. projevilo tím, že v rozporu s jeho usnesením hlasovali s komunisty proti přijetí zákona na ochranu republiky. Byli vyloučeni, založili v r. 1924 Nezávislou socialistickou stranu dělnickou, která po roce vstoupila do KSČ. Současně se ve straně formoval směr s vyloženě fašistickou tendencí v čele s J. Stříbrným. Na brněnském sjezdu v září 1926 byli jeho představitelé ze strany vyloučeni.

státu, tlumočnickem hradní politiky a jedním z hlavních nositelů masarykismu. V parlamentních volbách se udržovala vždy na předních místech, a proto její zástupci až na léta 1926 – 1929 zasedali ve všech koaličních vládách. Velký podíl na politických úspěších strany měl nesporně její tisk, vydávaný tiskovým koncernem Melantrich,¹³⁶⁾ jehož ředitelem se stal obchodně zdatný Jaroslav Šalda, v buržoazním Československu přímo prototyp novinářského podnikatele. V. Dolejší (c. d., str. 72 – 73) o něm napsal: „... Na rozdíl od vydavatelských podniků jiných stran, které byly pod přímým vlivem stranických politických sekretariátů, budoval Šalda Melantrich jako jakýsi svůj vlastní podnik, ve kterém rozhoduje on sám, a nikoli národně socialistická strana, a kde záleží jen na jeho dobré vůli, čím straně pomůže nebo nepomůže. Národně socialistická strana byla tedy závislá na Melantrichu (a tedy vlastně na Šaldovi) a nikoli Melantrich na národně socialistické straně. Melantrich mohl klidně existovat bez národně socialistické strany, ale naopak by to bylo již obtížnější...“

Již brzy po svém vzniku začala strana vydávat politický tisk (ČESKÁ DEMOKRACIE, ČS. HLASY NA DUNAJI ad.), ale první deník, který se stal jejím ústředním tiskovým orgánem pro dalších téměř čtyřicet let, vyšel z podnětu V. Klofáče v roce desátého výročí založení strany. „... Podle původního usnesení se měl list jmenovat *České noviny*. Mně se název přestal líbit už při tisku propagačního letáku. Řekl jsem si: když je v Moskvě (či v Petrohradě) *Russkoje slovo*, ve Lvově *Polskoje slovo*, je na řadě Praha, aby tu bylo *České slovo*. Klofáč s tím návrhem souhlasil...“ (Šalda, J.: Paměti. Rozmnoženo NSÚ, Praha 1962, str. 50).

Poprvé vyšlo ČESKÉ SLOVO 1. března 1907. Odpovědným redaktorem se stal Jiří Pichl, majitelem a vydavatelem bylo zprvu Vydavatelské družstvo, od roku 1910 tiskový koncern Melantrich. Když v Melantrichu viděli, jaký úspěch má sociální demokracie se svým večerníkem, začali rovněž vydávat ČESKÉ SLOVO VEČERNÍK. Tedy list, který se jako VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO stal v druhé polovině 20. let nejrozšířenějšími novinami v Čechách – později mu patřil i primát ve střední Evropě. Dostupné údaje o výši jeho nákladů se různí. Na velké rozšíření VEČERNÍHO ČESKÉHO SLOVA mělo vliv několik faktorů. Především to bylo pohotové, pestré, stručné a přehledné zpravodajství. Za druhé to, že začalo pravidelné sportovní zpravodajství, jemuž pro usnadnění orientace vyhradilo poslední stranu listu. Novinkou byly proti dosavadním perokresbám a reprodukcím obrázků také autotypie a konečně si list získal značnou popularitu zaváděním mutačních stránek; V. Dolejší jich uvádí 18 (tamtéž).

Postupem doby se Melantrich stal tiskárenským a vydavatelským kolosem, který v období svého největšího rozkvětu koncem republiky měl pět tiskáren-

¹³⁶⁾ Prvním krokem k jeho vzniku bylo založení Tiskárny národně socialistického dělnictva. V r. 1910 zakoupili nový objekt na Václavském nám. a podnik přijal název Melantrich.

ských podniků (novinářskou tiskárnu v Praze na Václavském nám., grafický podnik v Praze na Smíchově, novinářskou tiskárnu v Brně, novinářskou a merkantilní tiskárnu v Ostravě a v Žilině), pět koncernových podniků (např. společnost na výrobu gramofonových desek Esta, Evin závod, Veteru, sloužící zájmům „Malého oznamovatele“ a Republikánskou lidovou pojišťovnu), redakce a administrace jeho listů byly ve 29 městech celé republiky a ve Vídni.

Počet listů, které Melantrich vydával mezi dvěma světovými válkami, není nikde přesně zaznamenán a dá se jen velice těžce zjistit. S pomocí Soupisu komunistického a dělnického tisku 1870–1938, v němž je u většiny z 2 925 zaznamenaných listů uvedeno, jaké bylo jejich stranické zaměření, jsme došli k těmto přibližným číslům. Melantrich vydával: 11 deníků, 60 regionálních týdeníků, asi 12 čtrnáctideníků a kolem 40 měsíčníků, většinou odborových časopisů nebo různých věstníků, a konečně asi 70 dalších titulů bez uvedení periodicity. Za rok 1935 spotřeboval Melantrich 1 393 vagóny papíru, z toho 965 rotačního, což představovalo 28 % spotřeby v celé republice (Tisk a politika, č. 9–10 z července 1936, str. 335).

Přesnější údaje známe o nejdůležitějších listech – kde vycházely a u některých i v jakých nákladech (protože však čísla pocházejí z archívu Melantrichu není jisté, zda nebyly náklady již z uvedených důvodů nadsazeny). V roce 1935 vydával Melantrich v Praze 4 deníky: ČESKÉ SLOVO (20 000), VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO (530 000), A-ZET (135 000), TELEGRAF (18 000); deníky v Brně: MORAVSKÉ SLOVO, VEČERNÍ MORAVSKÉ SLOVO, A-ZET pro Bratislavu a jižní Slovensko; deníky v Ostravě: OSTRAVSKÉ ČESKÉ SLOVO, ostravské VEČERNÍ ČESKÉ SLOVO, ostravský TELEGRAF; deníky v Žilině: A-ZET pro Slovensko a Podkarpatsko; týdeníky: PRAŽSKÝ ILUSTROVANÝ ZPRAVODAJ (270 000), HVĚZDA (400 000), AHOJ (50 000), MLADÝ HLASATEL; čtrnáctideníky: EVA – nejprve jako časopis „moderní“, pak „vzdělané“ ženy (18 000), ROZRUCH – románový časopis, vydávaný proti stejně brakovému Rodokapsu lidovců; měsíčníky: VKUS – časopis ženské módy (18 000), ZDROJ – zábavné a poučné čtení. Zvláštní postavení měl měsíčník NAŠE VĚDA a čtrnáctideník SLOVO A SLOVESNOST. V roce 1919 získal Melantrich i knihkupeckou a nakladatelskou koncesi a vydával různou literaturu v několika řadách. Např. Levná brožovaná knihovna klasiků za redakce F. X. Šaldy, Výhledy, které redigoval B. Mathesius, Úroda za redakce J. Vodáka a Fr. Langeru, Dějiny světa, redigované Jos. Šustou ad.¹³⁷⁾

Většina jmenovaných listů a časopisů s vysokými náklady neměla v podtitulu uvedeno, že jde o orgány strany národně socialistické. Naopak, honosily se tím, že jsou listy výhradně zpravodajskými, politicky nezávislými nebo dokonce všenárodními. Ale ve skutečnosti tomu bylo jinak a zejména ve 20. letech se o nějaké nadstranickosti, objektivnosti nedalo vůbec hovořit. Propagace strany, jejích protagonistů a politických zásad – byť zastřená, je patrná

¹³⁷⁾ Podle archívních záznamů zaměstnával Melantrich v roce 1934 celkem 1 494 pracovníky, z toho bylo 120 redaktorů a 50 kolportérů; k dispozici měl přes tisíce novinových stánků.

z každého jejich čísla.¹³⁸⁾ Politická funkce melantrišského, tzv. zpravodajského tisku se projevovala právě v předstírání apolitičnosti, objektivity, zdánlivé bezprogramovosti. Byl v tom však skryt promyšlený program s jasným politickým záměrem. Jeho smyslem bylo obrátit pozornost širokých vrstev pracujících od celkového společenského dění, manipulovat veřejným míněním a utvářet ho tak, aby se nestavělo proti zájmům státní moci a vládnoucí koalice. Tato snaha o politické ovládnání lidí byla o to nebezpečnější, že byla znásobena vysokými náklady tohoto tisku.

Jestliže se v některých odborných publikacích uvádí, že pro tiskovou politiku velkých vydavatelstev byl příznačný jejich hlavní zájem právě o tento tzv. informační nebo také bulvární tisk a že v nich „politické noviny byly popelkou“ (Klimeš, V.: c. d., str. 39), pak to platí v plné míře o koncernu Melantrich. Disproporce mezi ranním a večerním vydáním ČESKÉHO SLOVA jsou patrné už v nákladech, ačkoli víme, že uváděná čísla nemusejí být úplně přesná. Také J. Šalda se podle V. Dolejšího díval na ranní vydání jako „na nutné zlo“, ale protože to byl ústřední tiskový orgán mateřské strany, byl ochoten platit jeho schodky z výtěžků celého vydavatelského podniku. Raník se nekolportoval; rozesílal se poštou důvěrníkům místních organizací pod cenou, za třetinové předplatné, aby se krylo alespoň poštovné a aby se udržel náklad deníku kolem 20 000 výtisků.

ČESKÉ SLOVO bylo politickým listem, který tlumočil hradní politiku, proklamoval nacionalismus a když bylo třeba, zejména v útocích na komunistickou stranu, koketoval se socialismem a dušoval se svou dělnickostí. Ve skutečnosti však jako list strany, zdůrazňující nacionalismus, byl mluvčím středních vrstev, maloburžoazie a úzké vrstvy lépe situovaných dělníků. Proto také společně, strana i ČESKÉ SLOVO, lehce přehlížely návrhy KSČ na společný postup v bojích sociálních i na obranu republiky, zlehčovaly nebezpečí, které hrozilo Československu po nástupu Hitlera k moci¹³⁹⁾ a zesměšňovaly vážné úsilí KSČ o vytvoření jednotné a lidové fronty: „...Zlatým hřebem sjezdu byla velká řeč vůdce Gottwalda... Pan K. G. byl dokonce tak hoden, že popřel tvrzení, jakoby komunisté pro vytvoření jednotné lidové fronty kladli podmínku vystoupení socialistů z vlády... Odmítáme pana K. G. stejně jako předtím pana Švermu. Bude naší věcí, abychom dělníky dovedli do národního socialismu“ („Po sjezdu KSČ“, ČS z 16. dubna 1936). A o dva roky později, po mnichovské kapitulaci,

¹³⁸⁾ Dosvědčuje to např. obsah Večerního Českého slova v roce 1925, kdy se v něm objevují výzvy typu „Který český člověk se ještě může rozmýšlet, má-li volit kandidátku, na které jsou jména Beneš, Klofád a Stříbrný?“ (VČS z 6. listopadu 1925), nohybí ani volební křížovky s tajenkou „Volte stranu ds. socialistů — volte 21“, listem prostupuje anketa na téma „Proč jsem se stal socialistou“ a v den před volbami vytáhla redakce nejvyšší kartu: „Českoslovenští socialisté jdou do boje za T. G. Masaryka!“ (VČS z 14. listopadu 1925).

¹³⁹⁾ Např. dr. J. Beneš se v článku „Hitlerismus je velká bublina“ (ČS z 3. dubna 1933) snažil otenáte přesvědčit, že je sice nutno „s Hitlerem počítat jako s danou mocenskou skutečností, ale zároveň s mocí, jejíž dny jsou spočteny a nebyly nalezeny tak početnými, jak mnozí doufají a mnozí se bojí...“.

těsně před okupací Československa zakladatel strany V. Klofáč hrdě prohlásil: „Sociální demokracie prohrála to, jako dnes prohrála to vůbec celá Druhá a Třetí internacionála. Přes jejich mrtvoly přešel v Německu socialismus národní, jehož vliv není už jen německý, nýbrž evropský. Z Německa přišla k nám internacionálu a marxismus, ale národní socialismus vznikl u nás a jsme právem na to hrdí, že Hitler ve své obdivuhodné organizační schopnosti a při své intuici německý národ z poválečné deprese povznesl a obrodil a že dokončuje sjednocovací úsilí Bismarckovo. Nedávno ještě ve zbrani, stali jsme se nyní sousedy. . . Národní socialismus nás v praxi přesvědčil. Má moc a neslouží utiskovatelům. . . Dělá to, co sociální demokracie nedovedla a pro co komunismus byl jen ošklivou překážkou. . . Milý český občánku, tady máme co dohánět a já bych byl šťasten, kdybychom i v tom všem byli první“ (ČS z 5. března 1939).

Ve vedení ČESKÉHO SLOVA se vystřídalo několik šéfredaktorů — Jiří Pichl, Otakar Skýpala a od roku 1930 bývalý redaktor LIDOVÝCH NOVIN K. Z. Klíma, ve funkci odpovědného redaktora Josef Danda, Jaroslav Kopecký ad. Šéfredaktorem VEČERNÍHO ČESKÉHO SLOVA byl mj. František Frabša, odp. redaktory Rudolf Kepka a Luděk Stránský. V politické redakci pracovali ještě Ivan Herben, Jan Hajšman, Karel Jíše, dopisovateli z Francie byli J. Langstein a O. Klein, ze Sovětského svazu dr. Jiří Beneš a dr. Antonín Houdek. Kulturní rubriku vedl Josef Hora, dále s ní spolupracovali Stanislav Lom, Mirko Očadlík, Jan Alda, Hugo Haas, Olga Scheinpflugová, Ema Řezáčová, V. V. Štech ad. Do Soudní síně¹⁴⁰⁾ psali František Němec a Karel Poláček, kresbami přispíval Josef Lada, karikaturami František Bidlo, fotografiemi Karel Hájek. Dále v Melantrichu pracovali Fr. Klátil, dr. Em. Vajtauer, V. Bolen a do ČESKÉHO SLOVA samozřejmě přispívali čelní funkcionáři národně socialistické strany a její ideologové. Vedle V. Klofáče, Fr. Zemínové, J. Stránského, A. Tučného a E. Frankeho tu zaujímal významné místo i univerzitní prof. J. B. Kozák.

¹⁴⁰⁾ České slovo mělo velké množství příloh — pro ženy, pro děti, humoristické Kvítko, ofsetovou čtyřstranu s obrázky, i rubrik — Denní zprávy, Dnešek ve světě, Kultura, Malý oznamovatel, Ze soudní síně atd.